

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

Кафедра української мови
Кафедра українознавства та лінгводидактики
Кафедра української та світової літератури

ПОСТАТЬ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТСТВА Й НАУКОВОЇ МОЛОДІ

11 листопада 2016 року

м. Харків

зауважує Шерех, – можуть увійти до хрестоматій як зразки символічного, романтичного або неокласичного стилю. Але всі ці стилі в його руках були мертвою квіткою або, краще сказати, вдало зробленою штучною квіткою»[1: 156]. Тому Филипович не сказав нового слова в українській поезії, не проклав будь-якого нового шляху і не зміцнив, не розбудував уже старого й знаного. Юрій Шерех закінчує цю статтю словами Павла Филиповича, повернувши їх до нього самого:

Не вірте мрійникам, не слухайте померлих!
Борвієм, пристрастю і згагою степів,
Тугою темною і буйними дощами
Життя несеться над усіми нами
І вимагає ладу і пісень («Комусь не мріялось»)
Ці пісні, що їх вимагало життя, судилося створити не Филиповичеві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шерех Ю. В. Не для дітей: літературно-критичні статті і есеї/ Ю. В. Шерех. – К.: Пролог, 1964. – 404 с.

УДК 84'61

Білецька Аліна Артемівна
Харків, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: доц. Р. В. Мельников

М. ЗЕРОВ ЯК НЕОКЛАСИК У РЕЦЕПЦІЇ Ю. ШЕВЕЛЬОВА

Микола Зеров (1890 – 1937) – основоположник неокласичної школи поетів. Талановитий митець і неперевершений перекладач античної поезії, історик літератури, блискучий та ерудований критик і полеміст, педагог і палкий патріот, він мав свою концепцію відродження української літератури, яка базувалась на бережливому ставленні й засвоєнні культури минулого, без чого не уявляв дальшого розвитку мистецтва слова.

Людина рідкої ерудиції, величезного темпераменту, людина, що вміла надихнути оточення своєю ідеєю, вміла запалити цією ідеєю, людина, що заслужено вважається за метра в найвищому розумінні цього слова, людина, що за загальною думкою очолювала поетичну школу, – ця людина – Микола Зеров [1, с. 110]. Тому його постать завжди привертала до себе увагу, зокрема, Ю. Шереха.

Актуальність обраної теми у тому, що репутація М. Зерова, на думку Ю. Шевельова, як метра, як шефа поетичної школи йде не стільки від реальної обізнаності з його творами, скільки з відгуків і чуток про його поезії, знані у вузькому поетичному гуртку,

в колі приятелів, поклонників та однодумців [1, с. 111]. І тут, як взагалі у сприйнятті «п'ятірного грона» «неоклясиків», є багато не від тверезої аналізи фактів, а від легенди, створеної і створюваної стоустою поголоскою, спертої й спираючої на джерела, які не завжди можна перевірити й навіть установити, тому й мета нашого дослідження полягає у цьому. У зв'язку з цим, методологічною основою є біографічний метод дослідження.

Критик зауважує, що форма поезій М. Зерова справді «різьбленочітка», «гранично-відшліфована», суворо продумана. З цього погляду для М. Зерова поезія була передусім працею [1, с. 111]. Майстерність Зерова завжди чітко продумана й розумом сконтрольована. Обравши як панівні тільки дві форми вірша – сонет і олександрійський двовірш, – Зеров уперто й свідомо працював над усебічним використанням їхніх можливостей. Зваженість кожного метричного ходу і кожного образу, скупі й повноцінні відмірювання слова або синтаксичної структури – не підлягають сумніву.

Ю. Шевельов зазначає, що майстерність Зерова така завершена і така підкреслено спокійна, що він часом може дозволити собі речі, які в іншого могли б здатися примітивними, і вони на загальному тлі не порушують гармонії. М. Зеров робить це в сонеті «Забуття», і це при повній відсутності в нього бідних і банальних рим не сприймається як зниження майстерності. В образній структурі поезій Миколи Зерова чи не найчільніше місце припадає епітетові.

Епітет Миколи Зерова – вишукано-індивідуальний, часто настроєвий, навіть несподіваний. Але в його вживанні панує той принцип гармонії і традиційности, що проймає всю поезію Зерова. Він виявляється тут у тому, як симетрично з'являється епітет, як рівномірно обтяжує він кожний іменник:

Могутніх форм мереживо прозоре,
Залізний ляск і двоколійна путь
В широкий світ непереможно зуть,
Де йде життя і довгу ниву оре
(«Чернігів»).

На думку Ю. Шевельова, Микола Зеров не любить іменника без епітета, і вже зовсім рідко в нього можна знайти нагромадження багатьох епітетів при одному іменнику. Таке нагромадження властиве романтичній поезії, що, накопичуючи без ліку означення, даремно силкується тим ухопити вічно плінну суть незбагненого світу. Але раціоналіст-класик уважає, що він може схопити суть речі і пригвоздити її раз на завжди одним і саме неповторним у своїй пластичності означенням [1, с. 112].

Так і інші засоби образности в Зерова мають глибоке коріння в поетичній традиції. Чи не особливо полюбає він метафору з родовим відмінком іменника, що розкриває її (зелені килими долин – горя людського гіркий полин – громи нестриманих промов – вроди й гідности струмистий німб – і т. д.), і перифраз, що відсилає від даного явища до аналогічного, відомого з історії або мітології:

І спів його мов тиховода Лета,
Його побожно п'ють Орфей і Лін («Хірон»),
або у звертанні до Олександрії:
О серце світу, муз житло нове,
Наш Геліконе, наша Піеріє! («Олександрія») [1, с. 113].

Обидва ці засоби дають теж змогу виділити ту рису предмета, яка здається поетові вічно-сутньою, внутрішньо-властивою, піднести явище над його плинністю й безформністю до якоїсь сталості, гармонійної пластичності, конденсованості.

Поезія Зерова, взята як цілість, дає по-своєму завершену характеристику цілком конкретного існування якщо не всієї країни, то її інтелігенції у двадцяті роки. Поет ненавидить ці «безстильні роки» з їх «будівельним трафаретом» («Будівникові»), свої «підлі і скупі часи», коли панують варвари-розпинателі («Навколо нас кати і кустодії, синедріон, і кесар, і претор» – «Чистий Четвер») [1, с. 115].

Уже цей аналіз ліричного в поезії Зерова показує, що не можна пристати на його самоозначення як бібліофага й тільки, не можна приєднатися до його твердження:

Чутливість наша вбога і черства
І не вгамує молоді спраги
(«Самоозначення»). –

хібащо в тому розумінні, що поезія Зерова справді не знає могутніх пристрастей. Але почуття, і звичайно щирі й глибокі, живуть у ній, хоч автор і старається затушкувати їх врівноважено-холодною формою, важкими покладами книжкових асоціацій, тим тягарем пам'яті, на який часами він і сам скаржитися:

– – – такий на пам'яті тягар
Речей, обставин, люду і примар
Ліг і лежить нестерпною вагою («Параду», 2) [1, с. 116].

Оцей тягар примушував його абстрагувати свої переживання від своєї особистості, шукати для них прототипів в історії й літературі, застосовувати своєрідну методу, суть якої полягала у віддаленні, взагальненні, успіченні своїх переживань. Саме спираючися на таку методу, ми перед цим наважилися трактувати як почасти особисто-ліричні навіть такі, здавалося б, чисто епічні твори, як «Сон Святослава» або «Чернишевський у Вілюйську». Методу цю, зрештою, найкраще розкрив сам Зеров у сонеті «Чистий Четвер»:

І темний круг євангельських історій
Звучить як низка темних алегорій
Про наші підлі і скупі часи

Тонкими алегоріями звучить і вся поезія Миколи Зерова, в них зашифрована і характеристика сучасності і глибоко інтимний щоденник поетових переживань.

Але вирішальним критику здається інше. Тверда форма класицизму, узагальненість, понадчасовість – це було для поета рятунком від того почуття розчарованості, самотності, ілюзорності світу, нікчемності людини, невір'я, яке було реакцією його душі на brutальні й брудні доторки тогочасної дійсності. Зеров не був неокласиком у завершеному значенні, він шукав класики, він томився за нею, він лише інколи досягав класичної гармонійності не тільки слова й форми, а й світосприймання [1, с. 130]. І тоді поет сам розумів, що досягти тепер класичної гармонійності для глибокої живої людини, що не може не реагувати на свою сучасність, – річ неможлива. І, мабуть, в одну з таких хвилин він визнав сам, звертаючися до класиків:

– – – ваше слово, смак, калагатія
Для нас лиш порив, недосяжна мрія
Та гострої розпуки гострий біль («Клясики»).

Неокласик у прагненнях і далеко не неокласик у здійсненому – таким був Микола Зеров. А критика повірила в те, що його поезія – поезія холодного інтелекту, поезія, позбавлена живих почуттів, ліричного темпераменту, і так дійшла кінець-кінцем навіть до висновку, ніби «заслужений діяч нашої літератури (і культури взагалі), найвидатніший критик останньої доби та історик літератури, прекрасний перекладач античних поетів, провідник київської школи «неоклясиків», першорядний бесідник і непересічний характер, Микола Зеров – поетом – в істотнім значенні цього поняття – ніколи не був», повторивши цим може у трохи гострішій формі ту характеристику, яку дав собі (у третій особі) сам Зеров: «Відносно свого поетичного хисту Зеров тримається дуже поміркованої думки... Він і сам признає за собою відсутність ліричної безпосередності» [1, с. 132].

Можна зробити висновок, що не випадковим поєднання песимістичних настроїв, настроїв самотності, розчарованості й часто навіть розгубленості саме з класицистичною мертвою формою. Були елементи мертвості в поетичному світосприйманні Зерова. Були вони і в формі його поезії. Існує у природі і в мистецтві межа доцільного наснаження. З цих причин школа Миколи Зерова не стала провідним, передовим напрямом у нашій поезії, не зважаючи на всю обдарованість метра цієї школи, не зважаючи на всі його величезні заслуги перед нашою культурою й літературою. От із цих причин, можливо, «гроно п'ятірне» так і не стало єдиною монолітною, консолідованою літературною школою, лишившись тільки гуртком приятелів, з'єднаних видатною індивідуальністю свого метра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шерех Ю. Не для дітей. Літературно-критичні статті й есеї. – Нью-Йорк : Пролог, 1964. – 415 с.